L 16173

D-ras Jonas Basanavičius

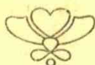
3

FUTURUS.

d 2665

NOSCE TE IPSUM

(Pažink patsai save).

Vilnius
„Žničo" Spaustuvė Šw. Jono g. 19.
1914.

Nosce te ipsum.

(Pažink patsai save)

Tautos, kurios bijosi autokritikos, arba tebėra dar vaikais, arba žengia jau nuopolio linkui. Sveika, nešiojanti savyje gyvus ateities diegus, visuomenė teisiasi be paliaubos visuomenės sąžinėje prieš viešosios nuomonės forumą, nedengia savo ydų, neslepia savo ligos apsireiškimų, o tik netrukdama ieško priemonių, kaip jų nusikračius; ir ji toje prieš pikta kovoje ima pagalios viršų. Visuomenė, kuri neleidžia atidengti savo žaizdų, užkerta kelią jų gydymui, paliegsta, nustoja jėgų savytarpiuose vaiduose ir kovoje su kaimynais, išsigimsta, o nekartą ir žųva.

Ar mųsų, lietuvių, tauta turi tokį viešosios nuomonės forumą, prieš kurį męs rimtai ir neužgauliai galėtume perkratinėti savo pačių darbus? Ne! Priešingai, paklaidų kaipir nepastebime, o nuo nesveiko mųsų pačių smilkalų dūmo pradeda mums svaigti mųsų galvos. Nemerkime akių prieš tą pavojų! — Kad yra kuo džiaugties atgimusioje Lietuvoje, tai tiesa. Negalima betgi mums dar nuo to svaigti, pamiršus skaitlingus savo paklydimus ir nuostolius, kurių yra juk tiek daug jau ir tokių baisių. Džiugina mus kilanti mųsų tautos sąmonė. Linksmina mus „Šv. Kazimiero Draugijos“ ir jos leidinių augimas, „Blaivybės“ praplitimas, „Saulės“ mokyklos ir namai, darbo ir šviesos pažanga moterų tarpe; ramina mus augantieji Vilniuje tautos buities pamatai, gimstanti savitoji mųsų dailė, pamažu dygstančios bendrovės, bankai ir laikraščių daugybė. Bet pro visa tai pametame iš akių baisiai augančios išeivybės pavojų, dažnai mųsų žemės iš-po mųsų kojų slydimą, svetimų ir mums priešingų gaivalų vis didėjantį mųsų tėvynėn užplūdimą. Netausojame rimtai savo jėgų prieš tas nelaimes, nes partijų ir pažiūrų kova, kova už politikos vadovavimą, noras valdyti geraširdės mųsų liaudies tarpe, vaidai, vienų prie kitų neapykanta ir savųjų istorijos likimo draugų nekentimas—skirsto mus ir blaško. Mųsų tauta pabudo iš liaudies ir pradėjo gyventi tautos gyvenimu

tais laikais, kuomet buvo sutraukyti paskutiniai tautinių tradicijų siūlai, o krašto, žemės ir žmonių likimą, pradedamąjį švietimą vedė ir tebeveda amžinas katalikų idejos ir tautinės buities priešas. *„Pasėjo šeimininkas savo žemėje gerą sėklą, bet, kuomet žmonės buvo sumigę, atėjo jo priešininkas ir prisėjo kukalių, o kuomet sudygo kviečiai, tai drauge su jais pasirodė ir kukaliai, kurių nebuvo sėjęs nei pats šeimininkas, nei jo darbininkai.* Ir trąšiai auga kukaliai musų atgimimo dirvoje, o tie kukaliai musų moksle ir visuomenės gyvenime — tai melas ir neapykanta! Tiedvi juodi, iš tamsybės viešpatijos, jėgi, atskyrė pirmiausia žmones nuo bajorų ir bajorus nuo žmonių taip, kad jie dabar nebesusikalba ir nebegali atgyti jau kaipo viena tauta nors ir dviem kalbom, kaip tai yra Suomijoje ir Airijoje, ir nebegali susiprasti, nes liaudies vadai patikėjo kukalių sėjėjui ir palaimino jo pasėlį švęsta krapyla. Prieš tokį baisų paklydimą lietuvių atgijime blunka visi gražus atgijimo darbai, nes nebejusti gaivinančios krikščionybės jungės, kuria yra meilė. Veltui ligišiol šaukia mus garsusis, apaštališkais ganytojo rūbais apvilktas, musų Anykščių dainius: „Meilės, tiktai meilės!“ (Antanas Baronas).— „Meilė yra kantri, rami, maloninga, meilė neįtaria, nesukelia pykčio, nesikelia puikybėn, netrokšta garbės, neprisileidžia rūstybės, nesidžiaugia iš nuoskaudos ir neteisybės, o linksminasi iš teisybės“, — kaip yra pasakęs tautų apaštalas.

Męs esame apie tai pamiršę!

Daugelis lietuvių dvasiškių (o skausme!) sėja neapykantą. Ir prie ko? Sakysite, prie blogo ir melo šaltinio? Ne nes tuomet gerai darytų, bet sėja neapykantą prie gyvų žmo-, nių, prie tų žmonių, su kuriais męs, visi musų tautos sluogsniai, per penkis šimtus metų išvieno gyvenome, kovojome ir kentėjome, prie Lenkijos ir lenkų! O jaunas musų mokslas, kaip užnuodytame ore trokštąs kalinys, nežino gryno vėjelio, nemato mokslo teisybės saulės ir opiausiuose musų istorijos praeities klausimuose — tenkinasi ligota, rachitine žinija, išaugusia rytų mūruose, suvaržytose mokyklose ir universitetuose. Iš to kilo nematytos ligišiol musų tautoje pasekmės. Vergijos pasekmės ir vaisiai, vergijos juoba baisesnės, kad tai yra ne tik kūno, bet ir dvasios vergija, kukalių sėjimo pasekmės musų moksle ir gyvenime! — Tarp žmonių, pasižyminčių savo teisingumu, granitiniu principų stiprumu, balandžių malonumu ir širdies gilumu, — tarp lietuvių tipų, visuomet stebinusių savo kokybėmis lenkus, iškila nupuolusiųjų iš neapykantos niekšų, skundikų, apakusių anuo prieškrikščioniniu mokslu, pusaklių, žiaurių veikėjų tipai, ir iš jų veikimo seka visa eilė paklydimų, ilga jau ir baisi eilė tame keliolikos metų atgi-

musiosios tautos gyvenime. Caveant Lietuvos mylėtojai! Nevilkime savęs materijaliu išaugimu, nes nuoskaudos ir neteisybės dvasia žudo kadir didžiausią materijalę gerovę. Tokia yra Dievo tiesa!

Negana, kad męs turime jau jaunų, guvių plunksnos, skapto, teptuvo darbininkų, ūkio, pramonės ir mokslo pažangos inicijatorių! Kol tarp musų taip stipriai veikia istorijos melas ir tautinė ar luominė neapykanta, tol męs nuodijame savo kilimą ir gadiname savo pažangą. —

Pirmuoju istorinio melo įtekmės ir pasekmės apsireiškimu musų gyvenime buvo kelių apakėlių visų lietuvių vardu įteiktasis valdžiai 1905 metais adresas, — aktas, išsižadąs savo tūkstantmetinės praeities, priešingai didžiojo Mindaugo, išmintingojo Gedimino ir genijalio Vytauto pavyzdžiams, nekalbant jau apie Jogailą ir Jogailiečius, aktas, atitraukiąs musų tautą nuo artimo su Vakarais sąryšio, kuris buvo užmegstas ir ilgą laiką tik lenkams tarpininkaujant palaikomas, aktas, stumiąs mus Rytų glėbin. Tas liūdnas klaidingos ir visai pasyvės žinijos paminklas liks dabartinio musų apakimo ir pseudomokslinės pakraipos liūdymu, kurio kratysis paskesnės musų kartos. Toliau, atsiranda grynai pasaulinė dvasiniams reikalams Sąjunga, kuri, vaduodamos niekingu dėsniu: „tiklas pateisina priemones“, bylose dėlei lietuvių kalbos įvedimo į sulenkintąsias musų bažnyčias imasi staigių priemonių ir nekrupteli nei prieš pasaulinį teismą, nei prieš skundų davinėjimą valdžiai, — ji prisideda ir prie savo vyskupo išvijimo iš Vilniaus. Sąjunga įtraukia klerą į nekunigišką darbą: vienas kunigas įduoda valdžiai konfidencijalį, grynai dvasinio turinio dokumentą, išstačiusį pavojun nevieną savo brolį - kunigą; kitas kunigas apskundžia viešai laikraštyje dvasinę savo vyresnybę; septyniosdešimt aklu nacijonalizmu užsidegusių kunigų įteikia šv. Tėvui memorijalą, kuriame prakilnus tautos jausmas pinasi su kraštutiniu šovinizmu, o teisybė be paliaubos maišosi su melu. O be jokio jau atžvilgio į bažnyčią ir tikybą p. S., spaudos susektas ir viešai paskelbtas kaipo slaptas informatorius, prisideda prie dviejų katalikų įstaigų suskaldymo Peterburge ir Maskvoje. Ir nėvienas balsas nėra jo pasmerkęs lietuvių spaudoje.

Tie nekrikščioniški ir be doros musų atgimimo darbai turėjo sukelti reakciją iš pusės tų, prieš kuriuos jie buvo kreipiami. Daug kenčiame nuo lenkų - endekų; piktinamės, ir teisingai, kad daugelį neapšviestų ir nesusipratusių lietuvių atitraukia mums endekai prie lenkų tautos; balsiai šaukiame, ir teisingai, dėlei tos nebroliškos ir nekrikščioniškos prieš mus demonstracijos šv. Jono bažnyčioje Vilniuje ir kitų vietų

bažnyčiose; tečiau paklauskime, kas juos ligi to privedė? Argi visi tie, augščiau minėtieji mųsų darbai galėjo iššaukti tokiuose-pat, kaip ir męs, žmonėse, nėsančiais nei šventaisiais, nei angelais, ką kita, kaip tik tokią reakciją?

Kuomet 10 metų atgal Rusų valdžia sugrąžino mums spaudą ir tokiu būdu leido mums turėti tautinę savo spaudą, lenkai priėmė, apskritai, tą žinią džiaugsmingai; pavislyje visi širdingai džiaugėsi ir linkėjo mums gero pasisekimo. Bet pas daugelį mųsų vadų, išauklėtų svetimose mokyklose, augo jau jų prote ir širdyse svetimas kukalis, ir pirmasai mųsų dienraštis drėbė lenkams ir savaijai, lenkiškai kalbančiai, bet Lietuvą vis dėlto ypačiai mylinčiai bajorijai aną adresą, kuris ardė senąją vienybę, o į mųsų istorijos praeitį mėtė purvą ir akmenis.

Pamiršome, kad per kelis amžius mųsų bajorija budriai sergėjo Lietuvos savarankiškumo, prisirišusi buvo prie savo tautos vardo, taip jog visųbrangiausias jai buvo lietuvių vardas, ir dar po tuo savo tautos vardu XIX amžiaus pusėje buvo atnaujinusi savo ryšį su Lenkija. Pamiršome, kad valdžia baudė mųsų bajoriją už norą pirm laiko paliuosuoti valstiečius iš baudžiavos, kas būtų visą pusę amžiaus pagreitinę tautinį mųsų atgimimą.

Ne taip prasidėjo ramus ir išmintingas, o šiandien jau visuotinis, visapusis ir galingas čekų atgijimas.

Ten buvo pradėta ne nuo paniekinimo savo, nors ir suvokietėjusios, bajorijos, bet nuo gilaus ir kuklaus Palackių, Jungmanų, Šafarikų mokslo darbo, ir ne nuo tautinės ar klesinės neapykantos, bet nuo grynos ir karštos meilės viso, kas savo: ir su patrijotine liaudimi pradėjo jungties pamažu bajorija, nešdama gimtamjam kraštui savo turtą ir suaugdama su liaudimi vienon tauton.

O pas mus? Pas mus dar toliau už Lietuvos sienų plėčiasi neapykantos ratas. Ir kuomet p. Gabrys, pasinaudodamas lenkų kaltybe, skandalu šv. Jono bažnyčioje, verčia Londone ant lenkų galvos kalnus, męs savo sąžinėje žinome, kad jis sako tik pusę teisybės, nes jis nutyli tuos nemalonumus dėlei skundų, teismų ir jeibių, kurių tiek męs lenkams esame pridarę pastaraisiais laikais. Bet čia vis dėlto sako jis dar teisybės dalį. Kuomet betgi jis Anglijos valdžiai adresuotojoje savo improvizacijoje vadina Lenkiją praeityje „nedora sąjungininke“, tuomet jis griežtai meluoja ir pats to nežino, jog, yt pirmaklesis mokinys, yra vien auklėtojų-priešininkų ir įvairialaipsnių, nieko bendra nei su tauta nei su kraštu neturinčių, lietuvių mentorių aidu.

Kada gi pradėsime tyrinėti savo istoriją męs patįs, sa-

varankiai, iš pirmųjų šaltinių, o ne iš svetimų knygų ir veikalų: kuomet nustosime žiūrėję pro svetimus akinius ir kuo met persiimsime savais, o ne svetimais reikalais? Tuomet apie daugelį daiktų visai kitaip manysime, nekaip dabar. Šaukiuos į visuotinosios istorijos žinovus: tenūrodai man *viduramžių* laikais dvi tauti, kuriedvi būtų platesniais ir prakilnesniais pamatais susijungusi, kaip Lietuva su Lenkija o Lenkija su Lietuva, pasilaikydami katra sau atskirą politikos vardą ir padėjimą, valdovą, valdžią, teismą, iždą, karuomenę, o tik todėl su priklausomybe nuo Lenkijos karaliaus, kad lenkams musų buvo duotas karalius lietuvis ir lietuviškoji dinastija. O kada mus ima gailestis, kad augštesnieji musų luomai sulenkėjo, priėmė Lenkų kalbą ir pametė savo tėvų kalbą, tai atsiminkime, kad tai jie padarė liuosu noru ir nekaltinkime už tai lenkų.

Kodėl męs nustojome savo krašto ir sosto karaliaus? Deja! Žvilgterėkime istorijon! Kuomet Gediminas atmetė nuo seno jau reikalaujamą krikštą ir krikščionių vainiką ir neįstengė sutverti naujagadynės, krikščioniškos lietuvių valstybės ir dar kelias dešimtis metų reikėjo pragyventi atskirtiems nuo visos Europos ir paskui jos užpakalyje atsilikusiems sekti, tuomet musų likimas buvo ilgiems amžiams nulemtas. Karingo kryžiuočių germanizmo atskirtiems nuo viso kito pasaulio, liko mums tuomet tik vienas išėjimas: susivienyti su kokia nors, krikščionybe jau apšviesta ir turinčia šiokias-tokias kultūros formas, kaimyne tauta, ydant išsiveržus iš užburto padėjimo ir išėjus pagaliaus iš tamsybės. Prie to mus vedė nepermaldaujama būtenybė. Ir kad tuomet būtume kultūriškai ir politiškai nesusilieję su Vakarais, tai vėliau būtume turėję susilieti su azijiniais Rytais. Tokią matau musų unijos su lenkais genezį.

O kodėl musų mylimoji, senoji kalba buvo tuomet apleista? Visų pirma, todėl, kad męs patįs tuomet nepasirūpinome duoti jai rašto, toliau dėlto vėl, kad vėlesniuose viduramžiuose liaudies kalba buvo visur niekinama ir buvo savinamasi tų tautų kalba, iš kurių buvo paimta ir kultūra. Taip, šviesųs Lenkijos, Prancūzijos ir Vokietijos žmonės vartojo lotynų kalbą, Lietuvoje—lotynų ir lenkų, net caro Aleksiejo Romanovo rūmuose buvo įsigyvenusi lenkų kalba, kaipo augštesnės kultūros kalba. Tvirtinu, kad musų šių dienų inteligentai lietuviai, jei būtų gyvenę anais laikais, tai visi būtų išsižadėję savosios kalbos ir būtų prisiėmę kurią-nors, geriau išdirbtą, svetimą kalbą, nes tokia buvo anų laikų dvasia. Dar XVIII amžiu ir vėliau visur buvo plačiai vartojama prancūzų kalba, o anoji «metelinga» (nota linguae) taip pat buvo kabinėjama

Varšuvos mokyklose už lenkų kalbą, kaip Lietuvos mokyklose už lietuvių.O kiek tai musiškių manė, kad tai tik vieni lenkai taip persekioję lietuvių kalbą musų mokyklose! Ir kuomet autorius, lietuvis, panašioje į pamfletą savo knygoje «Polskie apostolstwo w Litwie» stačiai suodžiomis tepa lenkus už visai nepavyzdingą apaštalavimą Lietuvoje, tai daug jo užmetimų kliųva ir patiems lietuviams, nes lig Liublino unijos, ką pats pripažįsta, didelė dauguma augštųjų pasaulinių ir bažnytinių vietų Lietuvoje buvo užimama ne lenkų, o lietuvių; kuomet gi ten-pat autorius nepasigailėdamas piktų žodžių, bara lenkus už padarytas lietuvių tautai ir liaudžiai nuoskaudas, tai turbūt pamiršta, o gal ir nežino, kad visoje ano laiko tarsi apšviestoje, bet ištikrųjų barbariškoje, Europoje ne kitaip elgtasi, kad visuomet stipresnės ir didesnės tautos skriaudė silpnesnes ir mažesnes ir dar aršesnes prievoles vartojo (o reikia pasakyti, kad tebevartoja dar ir dabar), negu tai darė kuomet-nors «lenkai» Lietuvoje. *Žinių, žinių iš pirmąjų šaltinių ir platesnių mums reikia,* kaip atsimainytiu tuomet musų nuomonės apie įvairus klausimus! Reliatyvė, paremta plačiais horizontais, kritika, lygiai kaip ir mokėjimas suprasti įvairių laikų ir amžių dvasią—yra mokslo žmonių teisybė. Sprendimo anachronizmas yra nemokšų ženklas!

Šiaudien vos, gali sakyti, matome besiplėtojant tokią stiprią gimtosios kalbos meilė, jog ta gimtoji kalba statoma yra dabar žmonių širdyse ir gyvenime augščiau už visas kitas kalbos. Nenuostabu todėl, kad šiandien lietuvio širdį apima skausmas ir pasipiktinimas, kuomet jis mato lenkų endekų pastangas, kartais ir pavykstančias, išplėšti neapšviestam sodiečiui lietuvių kalbą, jam įkalbinėjant, kad ji esanti „pagoniška», o jo tauta žemesnė už lenkų tautą. Prieš tuos juokingus ir biaurius endekų partijos išsišokimus turi būti musų karštai ir energingai kovojama. «Ryto» ratelių steigimas rytų Lietuvoje, be žmonių tečiau neapykantos sėjimo; knygynų, skaityklų ir mokslo židinių kūrimas, kur ir kaip tik galima, lietuvių kalba; patvarus reikalavimas lietuvių kalbos bažnyčiuose, jeigu kame dar būtų tikras jos reikalas, atminant visuomet, jog kalbų klausimo sutvarkymas maišytose parakvijose pareina išimtinai nuo dvasinės vyresnybės,—toks darbas tikriausiai padės galą endekų užmačioms Lietuvoje. Bet tegul musų vadai išauga toje kovoje visa galva augščiau už grinčių ir dvarelių horizontą. Tegul lenkų endekų patrijotizmo karikatūra neuždengia jiems augštų visos lenkų tautos idealų, kaip ji yra juos apreiškusi savo istorijoje ir raštijoje. Tuomet, kovodami su šių dienų liguista endeku partija, nepertrauks jie ryšių su broliškąja ištikro tauta ir supras

taip pat skirtingus savo pačių tautos plėtojimos laikotarpius. Kitaip suprazdavom tautinės kalbos reikalą pereitais amžiais. Nečia girioje dainos medis, kol jo šakos neišaugusios. Nežinojo tautos gimtosios kalbos vertybės, kol prie tos sąmonės nepriaugo. Mes gi, antmezdami praeities gadynei šių dienų nuomones ir jausmus, savo apakime nustojame to, ko yra musų tauta praeityje pasiekusi. Taigi raštijos, mokslo ir dailės srityje išsižadame Mickevičiaus, Kondratavičiaus, Moniuškos, Narbuto ir daugelio kitų už tai vien, kad jie rašū lenkiškai. Kokia tai baisi klaida. Jų kilimas, pobėdis, tvėrimo būdas ir jų kraštas—visa musų, o tai daugiau turi vertės, nekaip kalba. Tuo tarpu, *tik dėl tos kalbos* męs jų netyrinėjame, nesigiliname į tuos jų turtus, *kuriuose yra tiek tautinės lietuvių dvasios*; męs geriau rūpinamės pažinti chaotingus ir ligotus Rytų padarus, ir jaunoji musų dabartinė tveryba pradėda klaidžioti šunkeliais.

O musų politikoje bujoja taip-jau svetimas neapykantos pasėlis. Bevelijame išrinkti atstovu žydą, nekaip musų senovės lietuvių karžygių ainį, kuris šiandien musų atgijimo teises ir reikalus tikrai geriau gintų, nekaip žydas, o be to užstotų ir musų bažnyčios teises. Nenorime jo, nes jis lenkiškai kalba. Ar būtų Suomija priėjusi ligi vienybės, kad būtų joje vaidytasi už švedų ar suomių kalbą? Ar Belgija būtų pastojusi valstybe, kad joje nesitaikytų valonų su prancūzų kalba? Ar turėtų Airija tokių patrijotinių tėvynės ginėjų, kad būtų išsižadėjusi visų tų, kurie iš prigimimo šneka angliškai? — Musų tauta nedidelė, jos tik 3 milijonai šiandien, ir ta žemė, kurią savo šydu dengė Gediminas, po kurią žibančiu kerdu švytravo Vytis, niekuomet jau musų nebebus, nes joje gyvena, teisėtai valdydamos ją, besiplėtojančios ir broliškos mums tautos. Neniekinkime tos amžinos bičiuolybės su lenkais ir su tomis tautomis,—tiek tik ir teturime išviso tikrų draugų, su kuriais nesunku, ir susipykus, vėl susitaikyti. —*Draugavimas su džidžiulėmis valstybėmis, prarijančiomis mažesnes tautas,— tai mirtina, kruvina klaida ir apgaulė!*

Bet musų neišsidirbimas ir užsinuodijimas svetimų mokslų nuodais traukia mus į politikos šunkelius, veda prie tokių išsišokimų, kaip p. Steputaičio kalba Berlyno landtage, kuris, degdamas kerštu prieš lenkus, išgyrė barbarišką hakatizmą Poznaniaus provincijoje, ir pats, būdamas to paties hakatizmo germanizacijos auka Prūsų Lietuvoj, kur lietuviai iš 200 tūkst. sutirpo vokiečių glėbyje ligi 90 tūkst., — išreiškia uolią savo ištikimybę — kam? Kryžiuočių įpėdiniams! Ištikro, nežinia, ar verkti, ar juokties reikia priešais tokią kompromitaciją. Verksmas ir drauge piktas skausmas ima, kuo-

Lietuvos Nacionalinė M.Mažvydo Biblioteka

met matai atgijusios, demokratinės Lietuvos atstovus Rytuose ir Vakaruose žemai besilenkiant prieš materijalę pergalę!

Numylėtoji tauta! Kuomet išrausi iš savo širdies aklos neapykantos pasėlį, kuris tave ligi tokių klaidų veda? Tai ne tavo senųjų karžygių ir šventųjų drąsos pavyzdys. Viešieji anų darbai buvo išmintingų ir sąmoningų žmonių darbai. Viešieji tavo šių dienų politikos darbai — tai yra vaiko, arba, deja, vergo darbai! Bet „sanabiles fecit nationes" Visagalis, Tas, kuris mus pro bedugnes ir praeities erškečius yra privedęs ligi katalikybės tiesos šaltinio! Šalino mus kadais nuo jo kryžiuočiai, bet nepajėgė! Jau buvo mus beapimanti Rytų atskala. Neapėmė. Pažinome tiesą ir Dievo mokslą, o šiandien jo nebeklausome! Grįžkime prie tų tiesos ir meilės šaltinių! Prie tų, kur šaukia mus taip Anykščių dainius, prie meilės, ne tik savymeilės ir savo tautos meilės, nes tai yra labai lengva, bet ir prie Dievo bei artimo meilės. Tik tuomet aiškiai pamatysime prieš save musų kelius ir pajusime savyje nenuveikiamą krikščionybės darbininkų galybę.

Ir nebijokome, kad tuomet mums pritrūktų sveiko proto ir galės, ydant sulaikius tokį artimą, kuris kėsintųsi ant *mųsų teisingų, prigimtų, tautinių teisių*. Nes *meilė* neatmeta *išminties*. Bet tik remdamosi tomdviem dorybėm ir sekančia iš jų-dviejų krikščioniškąja teisybe — tautoste auga ir tesiplėtoja. Kitaip genda ir nyksta! O mums kaip tik trūksta tų pamatinių dorybių ir todėl taip pašlijusi yra visa musų doros sveikata.

Nevilkime savęs! *Šių dienų politikos veikime ir šių dienų tarptautiniuose santykiuose nėsame ne tik katalikais, bet ir krikščionimis.*

Futurus.

